

TRUDY VAN DER WEES

KEES CHARDON

BOEGBEELD VAN
HET DELFTSE VERZET

Kees Chardon, boegbeeld van het Delftse verzet

Trudy van der Wees

WBOOKS

INHOUD

Proloog	7	20 Het vonnis	135
1 Het laatste vredesjaar	9	21 De bunker	139
2 Een man van stand	16	22 Een onrustige zomer	146
3 Aan de wieg van het verzet	25	23 Kampleven	151
4 Hulp aan Joden	33	24 Een wereld vol waanzin	159
5 Dilemma's	39	25 De laatste loodjes	169
6 'Mijn leven begon gisteren'	45	26 Eindbestemming Wöbbelin	173
7 Een rebelse zwager	48	27 Taal noch teken	181
8 De spin bouwt zijn web	53	28 De afloop	188
9 Kinderwerk	63	29 De afrekening	194
10 De 'Jodenspecialist'	69	30 Oorlogskinderen	197
11 Het net sluit zich	74	31 Terug naar normaal	208
12 Het Oranjehotel	81	32 Een plek om te herdenken	211
13 Tussen hoop en vrees	87	Epiloog	218
14 Een vreemde eend in de bijt	97	Nawoord en verantwoording	222
15 De Westerweelgroep	100	Noten	225
16 Verraden	106	Bronnen	229
17 Het kaartenhuis stort in	109	Illustratieverantwoording	235
18 'Ze doen het allemaal'	118	Namenregister	236
19 In de val	125		

Kees Chardon (Delft, 1919-Wöbbelin, 1945)

PROLOOG

2005

Daar stond ze dan, het meisje met het klompvoetje. Een volwassen, Joodse vrouw. Ze vertelde dat ze Sara heette. Dat had Margreet nooit geweten. Ze kende geen van de vele tientallen Joodse kinderen die tijdens de oorlog een paar nachtjes waren komen logeren bij hun ware naam. Waar ze naartoe gingen, wist ze evenmin. En zo waren al die oorlogskinderen in haar herinnering één grote brij geworden. Alleen dat ene meisje kon ze zich goed herinneren, vanwege dat klompvoetje. Ergens in de zestig zal ze nu zijn, en het klompvoetje is zo te zien verdwenen. Margreet had nog haar luiers verschoond en flesjes gegeven. Dat kon ze zich nog wél goed herinneren. Gek is dat, hoe sommige onbenullige dingen je bijblijven en de grote gebeurtenissen achteraf totaal onbelangrijk blijken. 'Ik ben blij dat ik u nu ontmoet', zei Sara. 'Zonder uw broer had ik hier niet gestaan.'

Sara was een van de vele duizenden Joodse kinderen die door verzetsmensen waren weg gesmokkeld naar onderduikadressen verspreid over het hele land. Kees Chardon zat in het verzet en had niet alleen geschikte gastgezinnen voor hen gezocht, maar ook zijn ouderlijk huis in Delft opengesteld voor tijdelijke opvang van deze vluchtelingetjes. Kees was in april 1945 overleden in een Duits concentratiekamp. Margreet had zich regelmatig afgevraagd hoe het met die kinderen was afgelopen. Hadden ze de oorlog overleefd? Wat was er van hen geworden?

Margreet was de jongste van het gezin Chardon. Haar ouders leefden al lang niet meer en van haar broers en zussen was ook niemand meer in leven. Margreet was dol geweest op haar broer, maar binnen het gezin was ze de enige geweest die graag over Kees wilde praten. Ze was nieuwsgierig geweest naar wat er nou precies was gebeurd, die dag in januari 1944, toen Kees, haar ouders en twee zusjes werden gearresteerd en hun leven op z'n kop werd gezet. Ze had haar broer daarna nooit meer teruggezien.

Naarmate ze ouder werd, gingen Margreets gedachten soms terug naar de jaren veertig, haar tienertijd, die onbezorgd had moeten zijn, maar die zwaar werd overschaduwd door de oorlog en de verantwoordelijkheden die het verzet met zich meebracht. Haar halve familie zat in het verzet en ook zij – jong als ze was – werd op pad gestuurd met geld en bonnen voor onderduikers.

Zestig jaar na Kees' dood was ze op zoek gegaan naar de Joodse onderduikbaby's, en nu stond ze oog in oog met twee van zijn beschermelingen: Maria Venselaar, die eigenlijk Sara Dresden heette, en Rob Hompes, die in zijn onderduiktijd als Louis Jongeleen door het leven ging. Er waren meer overleven-

den, had ze ontdekt. Sommigen waren naar Israël verhuisd of een nieuw leven begonnen in Australië, Nieuw-Zeeland of de Verenigde Staten. Niet iedereen wilde, of was in staat, om aanwezig te zijn bij deze intieme reünie van onderduikers en onderduikgevers. Maar het was goed zo. Kees had niet voor niets zijn leven in de waagschaal gelegd. Hij had de jonge kinderen die aan zijn zorgen waren toevertrouwd, een toekomst gegeven. Niet allemaal, helaas. Maar ieder leven is waardevol. En met die wetenschap kon zijn kleine zusje, inmiddels 79 jaar, beter omgaan met het verleden.

1

HET LAATSTE VREDESJAAR

De Spoorsingel in Delft is een lange, rustige straat met enkele statige oude herenhuizen die de tand des tijds en stedenbouwkundige vernieuwingsdrang hebben overleefd. Op nummer 28, pal tegenover sociëteit Phoenix van het Delftsch Studenten Corps, staat een huis met een bijzonder verhaal. Een verhaal over een Delftse familie in oorlogstijd, over verzet en verraad, moed en wanhoop en een jongen die niet tegen onrecht kon. De huidige eigenaar, Chris Vervoort, kocht het huis in 2005 en had geen idee welke belangrijke rol het huis en haar bewoners tijdens de oorlog hadden gespeeld. Van Kees Chardon had hij nog nooit gehoord.

Dat Vervoort terecht kwam in een huis met een oorlogsverleden was frappant. In zijn vorige huis, een paar straten verderop, had tijdens de oorlog een schietpartij plaatsgevonden. Een kogelgat zat nog in de vloer. In zijn woning aan de Spoorsingel waren geen sporen terug te vinden van de oorlog. Geen verborgen schuilplaatsen voor onderduikers, geen achtergebleven bonkaarten of beduimelde illegale blaadjes.

Toen Vervoort er eenmaal achter kwam wat er allemaal in het huis was gebeurd, besloot hij een plaquette aan te brengen op de gevel. De gedenkplaat is een eerbetoon aan Kees Chardon, die tijdens de oorlog van hulp aan Joden zijn levenswerk maakte, en dit met de dood moest bekopen. In 2011, toen het kunstwerk werd aangebracht, was er niet zo heel veel over Kees Chardon bekend. Tegenwoordig ligt Spoorsingel 28 aan de wandelroute 'Joods Erfgoed' en ligt er een *Stolperstein* voor de deur als herinnering aan Betty Springer, een Joods meisje dat bij de familie Chardon was ondergedoken.

Tot voor kort belden er weleens mensen aan die Kees Chardon hadden gekend. Tegenwoordig gaat de deurbel niet meer zo vaak. Kees' generatie is overleden en heeft alle herinneringen aan die tijd meegenomen in haar graf.

De Spoorsingel is sinds de aanleg, eind negentiende eeuw, niet veel veranderd. Ook de huizen zien er nog net zo uit als in de jaren veertig, het moment waarop dit verhaal begint. Er wonen nu alleen veel minder families en ondernemers en veel meer studenten. De omgeving van de Spoorsingel daarentegen is onherkenbaar veranderd. De Westsingelgracht is na de oorlog gedempt, een deel van de bebouwing van de Phoenixstraat is gesloopt. De treinen rijden tegenwoordig niet meer bovengronds, maar zoeven onzichtbaar en onhoorbaar door een ondergrondse tunnel naar hun bestemming.

Kees' vader, Joseph Chardon, kocht Spoorsingel 28 in de jaren twintig van de vorige eeuw, en had er een advocatenpraktijk. Het was een prettige omgeving voor een jong gezin, met scholen op loopafstand.

Woonhuis van de familie Chardon, Spooringsingel 28, Delft.
Tegenwoordig maakt het huis deel uit van een wandelroute
'Joods Erfgoed'.

Joseph mag de verhuizing naar de Spooringsingel als een achteruitgang hebben ervaren, qua comfort deed het nieuwe huis beslist niet onder voor het grachtenpand dat hij met pijn in z'n hart had moeten verlaten. Spooringsingel 28 vertoonde veel overeenkomsten met de woning aan de Oranje Plantage, waarin Joseph en Marrigje hun leven als jonggehuwden waren begonnen. Beide panden waren aan het einde van de negentiende eeuw gebouwd langs de Delftse stadssingels en ademden een zekere grandeur. Niet voor niets waren ze een geliefd object voor mensen uit de wat hogere klasse.

Spooringsingel 28 was een ruim herenhuis, met een *basement* op de begane grond voor dienstvertrekken of een praktijkruimte, een *bel-etage* als woonverdieping en een tweede slaapverdieping daarboven. Het huis had bovendien nog een grote achtertuin. Een ideale woning voor een groot gezin, dat in 1926 nog één keer werd uitgebreid met een dochter, Margreet. Met tien slaapkamers en een royale, hoge zolder met daglicht, was er ruimte genoeg om alle kinderen en inwonende hulpen een eigen plekje te gunnen.

Hoewel het huis voorzag in een praktijkruimte op de begane grond, werkte Joseph Chardon liever op de *bel-etage*, in een apart gedeelte van de woonkamer. Op de gevel prijkte een deftig bordje met het opschrift: J.P. Chardon advocaat-procureur. Maar zijn juridische praktijk was slechts een van Josephs vele activiteiten. Door zijn functies binnen de kerk en de lokale politiek groeide Joseph uit tot een publieke figuur, een van de notabelen van de stad en vertrouweling van burgemeester en partijgenoot Gerardus van Baren.

In 1939, het laatste vredesjaar, waren Joseph en Marrigje uit de kleine kinderen. Ze gingen allemaal naar de middelbare school, waren aan het werk of studeerden. Het gezin had afscheid moeten nemen van hun oudste dochter en zusje, Anna. Zij was in 1930 overleden aan tuberculose. Langdurige opname in het christelijke sanatorium Sonnevand in Harderwijk had niet mogen baten. Ze werd slechts twintig jaar. De drie zoons uit het gezin Chardon waren alle drie aan de studie. Gerrit studeerde voor tandarts in Utrecht. Medisch student Henk was bijna afgestudeerd en reisde op en neer tussen Delft en Leiden. Kees studeerde rechten en woonde op kamers in Amsterdam. Met een beetje geluk zou hij al eind 1940 kunnen afstuderen.

Familiefoto, genomen in de tuin van Spooringsel 28, Delft, eind jaren twintig.

Vlnr: 1^e rij: Cok; 2^e rij: Joseph, Paula, Kees, Margreet, Marringje; staand: Riet, Gerrit, Anna, Henk en Wil.

Aan de vooravond van de oorlog die zijn leven voorgoed zou veranderen, was Kees Chardon twintig jaar. Een innemende jongen, vrolijk, met een scherpe geest en een open oogopslag. Er school echter ook een zekere felheid in hem, een drift die hij onder normale omstandigheden goed wist te bedwingen maar die op onverwachte momenten tot ontlading kwam. Hij kon dan behoorlijk uit z'n slof schieten. Ook tijdens discussies die hem raakten, of het nu ging om onrecht in de wereld of Bijbelinterpretatie, vlogen de vonken ervan af. Op het kleinschalige, christelijke Marnix Gymnasium in Rotterdam had Kees tot de betere leerlingen behoord en zowel leraren als klasgenoten hadden hem een gouden toekomst voorspeld.

Joseph Chardon was trots en blij dat zijn jongste zoon had gekozen voor een rechtenstudie. Diep in z'n hart hoopte hij dat Kees over enkele jaren zijn praktijk als advocaat en procureur zou overnemen. Vooralsnog zag het ernaar uit dat Kees in alles zijn vader volgde met een rechtenstudie aan de Vrije Universiteit en lidmaatschappen van het studentencorps en Demosthenes.

Kees was geboren op 31 augustus 1919, negen maanden na het einde van de Eerste Wereldoorlog, een bevrijdingskind! De datum was bijzonder, want op 31 augustus werd ook de verjaardag van koningin Wilhelmina gevierd. De koninklijke familie nam in die jaren nog geen deel aan de festiviteiten die ter gelegenheid van haar geboortedag in het hele land werden georganiseerd, maar dat deed geen afbreuk aan het breed gedragen Oranjegevoel. Koninginnedag was een echt volksfeest. Uiteraard ging bij de Oranjegezinde familie Chardon op deze dubbele feestdag de vlag uit. Alle dochters droegen oranje sjer-

Riet schaarde zich met haar 'Trix' tussen gerenommeerde schrijvers als W.G. van der Hulst en Anne de Vries, maar slaagde er niet zo goed in de juiste toon aan te slaan voor het beoogde lezerspubliek. De ene uitgever vond haar boek te christelijk, een andere juist te lichtvoetig. Toen 'Trix' in 1955 een herdruk kreeg, achtte de Nederlands Hervormde Zondagsscholenbond op Gereformeerde Grondslag het 'niet geschikt voor uitdeling op het Kerstfeest'. Men vond de 'godsdienstige strekking zeer vlak'.³

Nu Gerrit, Kees en Riet niet meer thuis woonden, was het aanmerkelijk stiller geworden aan de Spoorsingel. Gelukkig was de sfeer in de weekenden, als de hele familie weer bij elkaar kwam, als vanouds: druk, gezellig en lichtelijk chaotisch. Er werd veel gepraat en gediscussieerd, er werd veel gelachen, er werden spelletjes gedaan en er werd regelmatig gezamenlijk gemusiceerd. Moeder Marrigje en Riet speelden allebei piano, Paula viool en Kees orgel en viool. De zondag stond in het teken van de kerk. Familiefeestjes werden opgeluisterd met eigen zang en voordrachten. Kees was dol op verkleedpartijen en toneelspelelen. Hij schreef graag teksten voor sketches en speelde daarin ook het liefst de hoofdrol. Vertier buiten de deur was in de meeste gevallen verbonden met de kerk of een kerkelijke organisatie, en in elk geval van christelijke signatuur. Alle kinderen waren lid van een christelijke jongelingsvereniging en er werd aan sport gedaan, onder andere korfbal en gymnastiek.

Buitenkerkelijke activiteiten werden al snel als te wuft of te werelds beschouwd. Toen de Delftse jongelingsvereniging Calvijn op het idee kwam om *De Familie Stastok* uit de *Camera Obscura* van Hildebrand als toneelstuk uit te voeren, moest de kerkenraad eraan te pas komen om goedkeuring te verlenen. Theater, bioscoop en dansen waren taboe. Tijdens een jaarfeest van de korfbalvereniging van haar broer Gerrit, danste Riet voor het eerst van haar leven 'illegaal' de polonaise. Museumbezoek was wél toegestaan. Kees had belangstelling voor kunst en fietste af en toe samen met Riet naar Amsterdam voor een bezoekje aan het Rijksmuseum.

3

AAN DE WIEG VAN HET VERZET

Het is niet bekend waar Kees Chardon zich bevond toen de eerste Duitse vliegtuigen op vrijdag 10 mei 1940 in de vroege ochtend het Nederlandse luchtruim binnenvlogen. Waarschijnlijk was hij thuis, in Amsterdam, in zijn kamer aan de Valeriusstraat 155^{bov}. Mogelijk was hij in Delft, om op zondag met zijn familie Pinksteren te vieren. Ongetwijfeld zal hij zich zorgen hebben gemaakt over zijn oudste broer Gerrit, die na een lange mobilisatietijd waarin de oorlogsdreiging weliswaar aanwezig was, maar niet altijd zo werd gevoeld, nu moest vechten bij de Grebbeberg.

In Amsterdam was luchthaven Schiphol het eerste doelwit van de nazi's. In Delft had de Duitse luchtmacht het gemunt op vliegveld Ypenburg, even buiten Delft. De goed getrainde vrijwilligers van de Luchtafweerdienst kwamen onmiddellijk in actie. Om 4.15 uur werd het eerste Duitse vliegtuig neergehaald. In de tussentijd zagen Delftenaren, zich de slaap nog uit hun ogen wrijvend, Duitse parachutisten als ballonnetjes door het luchtruim zweven en met een zacht plofje landen op Delftse bodem. Ten zuiden van de stad werd zwaar gevochten. Begraafplaats Jaffa, De Porceleyne Fles, de Lijm- en Gelatinefabriek en het Kruithuiscomplex, die beurtelings in de vuurlinie lagen, werden zwaar beschoten. In allerijl werden burgers uit de buitenwijken naar de binnenstad geëvacueerd. Na een bombardement in de Wippolder, op zaterdag 11 mei, werden de Julianalaan, Emmalaan en Kloosterkade ontruimd. Nog meer evacués trokken naar de binnenstad, waar ze werden opgevangen in de Stads Doelen.

Op dinsdag 14 mei kleurde de hemel ten zuiden van Delft 's middags rood en zwart. Enorme rookwolken trokken over de stad. Rotterdam, slechts 15 kilometer van Delft verwijderd, was zwaar gebombardeerd. Al snel werd de stad overspoeld met Rotterdamse vluchtelingen. Veel evacués werden ondergebracht in TH-gebouwen. Ook Het Prinsenhof bood onderdak, evenals Hotel De Bolk, op de hoek van de Buitenwatersloot en de Coenderstraat, en De Tent in het Agnetapark. Honderden vluchtelingen werden opgevangen door Delftse burgers. Studenten kregen de leiding over alle Delftse vluchtelingposten in de stad. Sociëteit Phoenix werd ingericht als crisiscentrum.

Vanuit hun huis, recht tegenover Phoenix, zag de familie Chardon hoe de oorlog ingreep in hun dagelijks leven. Twintig jaar eerder, na de Eerste Wereldoorlog, had de familie twee Hongaarse vluchtelingen in huis genomen om bij te komen van de doorstane oorlogsellende. MARRIGJE CHARDON, een hartelijke en sociale vrouw, zal ongetwijfeld ook nu haar steentje hebben bijgedragen aan de opvang van evacués.

Colofon

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
wbooks.com

Tekst

Trudy van der Wees

Coverontwerp

Erlend Schenk

Binnenwerk

Crius Group

© 2025 WBOOKS Zwolle / de auteur

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2025.

ISBN 978 94 625 8676 5

NUR 689, 693

Dit boek kwam tot stand dankzij financiële steun van:

Delfia Batavorum-fonds

Hendrik Muller Fonds

Stichting Maatschappij tot Nut der Israëlieten in Nederland

Over de auteur

Trudy van der Wees startte haar journalistieke loopbaan in 1986 als leerling-journalist bij de *Delftsche Courant*, onderdeel van Sijthoff Pers. Daar verwierf ze bekendheid vanwege haar wekelijkse columns, theaterrecensies en smaakmakende journalistieke producties, o.a. op het gebied van kunst en cultuur. Later werkte ze voor de *Haagsche Courant* in leidinggevende functies. In 2005 zei Trudy de dagbladjournalistiek vaarwel en legde zij zich toe op bedrijfsjournalistiek en communicatieadvies. Van 2007 tot 2020 werkte Trudy freelance voor uiteenlopende opdrachtgevers, waardoor haar belangstelling voor geschiedenis en oral history werd aangewakkerd. Ze schreef in die periode een aantal boeken over lokale historie. Sinds 2020 legt zij zich uitsluitend toe op haar auteurschap.

Bij briefwisseling met gevangenen moet de naam en voornaam duidelijk op de enveloppe vermeld staan. Het adres luidt:

Aan ~~M...~~/den Heer
MR. C. CHARDON. Zelle: **361**

DEUTSCHE POLIZEIGEFÄNGNIS
DEN HAAG.
v. Alkemadelaan 850

Iedere 3 weken mag wederzijds een brief gestuurd worden. Brief- en ansichtkaarten zijn verboden en worden niet doorgelaten. Ongefrankeerde brieven worden niet aangenomen. (Duidelijk naam en adres van afzender vermelden.) Alleen tandpasta, tandenborstel en zeep kunnen PER BRIEF gestuurd worden. Bezoek wordt niet toegelaten. Schoone wasch wordt door de gevangenis uitgereikt.

De Delftse verzetswerker Kees Chardon (1919-1945) werd in 2004 aan de vergetelheid ontrukkt door het boek *Sonny Boy*, van Annejet van der Zijl. De hoofdpersoon, Rika Nods-van der Lans, werkte samen met Chardon, en uiteindelijk werd hij verraden door een van Rika's onderduikers.

Wie was deze Kees Chardon? Dit boek vertelt het levensverhaal van de man die tientallen, waarschijnlijk zelfs honderden, Joden heeft helpen onderduiken, onder wie ook veel baby's en peuters. Een aangrijpend verhaal over verzet, verraad én vergeving.

Kees Chardon groeide op in een gereformeerd ARP-milieu. Tijdens zijn studie rechten brak de Tweede Wereldoorlog uit. Al snel raakte hij betrokken bij het verzet. Als advocaat kreeg Chardon te maken met wanhopige Joodse cliënten. Gedreven door zijn geloof en gevoel voor rechtvaardigheid besloot hij hen op alle mogelijke manieren te helpen. Het leverde hem een bijnaam op: de Jodenspecialist.

In januari 1944 werd Chardon verraden en gearresteerd. In de nasleep van zijn arrestatie werden tientallen Joden en Jodenhelpers opgepakt. In gevangenschap maakte Chardon indruk door zijn vastberaden Godsvertrouwen. In april 1945 overleed hij in concentratiekamp Wöbbelin.

Trudy van der Wees deed uitgebreid onderzoek naar het landelijke verzetsnetwerk waarbinnen Chardon opereerde. Dit levert nieuwe feiten op over verzet en verraad binnen het protestants-christelijke milieu in de Haagse regio.

WBOOKS.COM

9 789462 586826